

Jogi melléklet

Az információs társadalom és az Európai Unió szerzői joga

– II. rész

DR. TATTAY LEVENTE

IV. Az IT-Irányelv

Az IT-Irányelv megjelenésére hosszas előkészületek után 2001-ben került sor. Ez az információs társadalom alapvető szerzői jogi kérdéseinek feldolgozására irányult. Ekkor adták ki az Európai Parlament és Tanács 2001. május 22-i 2001/29. EK Irányelvét „*A szerzői jogok és a szomszédos jogok egyes vonatkozásainak az információs társadalomban történő harmonizálásáról*”,¹ amely meghatározó jelentőségű mind a Közösség, mind a hazai jogi szabályozásban. A kérdéses direktíva – asszociálva – az információs társadalom rövidítésével a továbbiakban *IT-Irányelvként* kerül megjelölésre.²

Az irányelvet horizontális szerzői jogi irányelvnek is nevezik,³ összevetve az elektronikus kereskedelemről szóló ún. „vertikális szerzői jogi irányelvvel”. Használatos továbbá az INFOSOC irányelv megjelölés. Az IT-Irányelvet az EU Minisztertanácsa 2001. április 9-ével adta ki. Közvetlen gyakorlati jelentősége abban áll, hogy a direktíva elfogadása *lehetővé teszi az EU tagállamai számára, hogy az 1996-os ún. „internet-szerződésekhöz” csatlakozzanak.*⁴ A másik gyakorlati jelentősége az elfogadásnak, hogy az IT-Irányelvet a tagállamoknak 18 hónapon belül, azaz még 2002. év végéig (december 22-ig) *át kellett a nemzeti jogukba ültetniük.*^{5,6} Ez határidőre csak Görögországban valósult meg, Németországban a törvénytervezet csak 2003 augusztusára készült el.*

* A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetemen tevékenykedő Tudomány és Kutatások jogi és igazgatási kérdéseinek MTA kutatócsoportja tevékenysége során készült.

¹ Richtlinie 2001/29/EG des Europäischen Parlaments und des Rates von 22 Mai 2001 zur Harmonisierung bestimmter Aspekte des Urheberrechts und der verwandten Schutzrechte in der Informationsgesellschaft. OJ; L. 167/10.

² Jelen tanulmány az Igazságügy-minisztérium által 2002. évben készített és kiadott hivatalos fordítás alapján készült el.

³ Fiorika Fink: Schutz des Urheberrechtes und der Verwandten Schutzrechte in der Informationsgesellschaft. In: Festschrift für Wilhelm Nordemann Nomos. Baden-Baden 38. o.

⁴ WIPO-Szerzői Jogi Szerződés 1966. A WIPO Szerződés az előadásokról és a hangfelvételekről. 1996. L. 65–66. jegyzetek.

⁵ IT-Irányelv 13. cikk (1) bek.

⁶ Ez a határidő az EK hivatalos lapjában történő megjelenés dátumától (2001. 06. 22. L. 1267. szám) számított 18 hónap határidőt jelent, azaz 2003. december 22-ig biztosítottak határidőt a nemzeti jogszabályok meghozatalára.

Dr. Tattay Levente, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára.

A hivatalos értékelés szerint⁷ nem minden vonatkozásban ez a legfontosabb szerzői jogi irányelv, különlegessége viszont újszerűségében van. Ennek elemei:

- az ideiglenes átmeneti jellegű többszörözés mint szabad felhasználás szabályozása,
- reprográfiai díj kikötése,
- a szabad felhasználás taxatív listája,
- a privát célú sokszorosítás előírásai.

1. Az IT-Irányelv bevezető indokolása

Az IT-Irányelv jelentős terjedelmű, mintegy 61 pontból álló bevezető indoklást tartalmaz, amelyek

- A) általános közösségi célokat hangsúlyoznak,
- B) szerzői jogi alapfogalmakat, alapelveket érintenek,
- C) szerzői jogi konkrét szabályokat érintenek,
- D) a Közösségen belüli nem szerzői jogi szabályok figyelembevételét írják elő.

Ad. A)

Az IT-Irányelvben javasolt harmonizáció hozzájárul a *belső piac négy alapvető szabadságának (áru, szolgáltatások, tőke és munkaerő szabad áramlása) megvalósításához*, kapcsolódik az alapvető jogelv alkalmazásához, különös tekintettel a tulajdon – beleértve a szellemi tulajdont is – védelmére, valamint a véleménynyilvánítás szabadságára és a közérdekre.⁸

Az Irányelv fontos elképzelése, hogy annak megvalósítása jelentős erőforrásokat mozgósítson az alkotó és újító tevékenységek – egyebek között a hálózati infrastruktúra – fejlesztésére, hozzájárulva ezáltal az európai ipar növekedéséhez és fokozódó versenyképességéhez mind a tartalomszolgáltatás és az informatika területén, mind pedig általában az ipari és kulturális ágazatok sokaságában. Mindez hozzájárul a munkahelyek védelméhez, elősegíti a munkahelyteremtést.⁹

Ad. B)

Ami a szerzői jogi *alapfogalmakat*, alapelveket illeti, ki kell emelni:

– a szellemi tulajdon védelme területén *új megközelítésre nincs szükség, a szerzői és szomszédos jogokat szabályozó jelenlegi jogszabályok módosítása és kiegészítése szükséges.*¹⁰ A jogtudomány is ezt az elvet képviseli,¹¹

– az IT-Irányelv kialakításakor az *összeurópai kulturális szempontokat* figyelembe kell venni, továbbá

– a tanulási, oktatási és nevelési célokat.¹²

Az európai szerzői jog dualista főirányát jelzi, hogy a szerzői jogok a nemzeti jogszabályok sérelme nélkül átruházhatók.^{13, 14, 15}

⁷ Europäische Union – Richtlinie für Urheberrecht in der Informationsgesellschaft verabschiedet. 06. 22. 2001. GRUR international 2001/5.

⁸ Az IT-Irányelv Bevezető indoklásának 3. pontja.

⁹ Az IT-Irányelv Bevezető indoklásának 3. pontja.

¹⁰ IT-Irányelv Bevezető indoklás 5. pontja.

¹¹ Ld. Schricker: Urheberrecht auf dem Weg zur Informationsgesellschaft. Nomos. Baden-Baden 186. o.

¹² Az Irányelv Bevezető indoklásának 12. és 14. pontja.

¹³ IT-Irányelv Bevezető indoklásának 30. pontja.

¹⁴ A dualista felfogás szerint a szerző vagyoni jogai önmagukban is forgalomképesek. A monista felfogás szerint, mivel ezek teljes egységet alkotnak, a személyhez fűződő jogokkal nem ruházhatók át és nem szállhatnak át.

¹⁵ A kérdésnek jelentős szakirodalma van. L. pl. Adolf Dietz: Französischer Dualismus und deutscher Monismus in Urheberrecht. Ein Schutzgegensatz Sonderdruck. Karl Heymanns Verlag. München 2002. A magyar és német szerzői jog – meghatározott kivételekkel – monista felfogást tükröz, a franciák hagyományosan a dualista felfogást képviselik.

Ad. C)

A szerzői jogi konkrét szabályok vonatkozásában.

A bevezető indoklás több vonatkozásban is értelmezi a nyilvánosság fogalmát. Ki mondja, hogy nyilvánosságra hozatal jogán értendő minden olyan cselekmény, amely révén az adott tárgy eljut a nyilvánosságra hozatal helyszínén nem tartózkodó közönség tagjaihoz, más cselekmény e körbe nem tartozik.¹⁶ Szintén a nyilvánosságra hozatalt lehetővé tevő, illetve megvalósító *fizikai eszközök egyszerű szolgáltatása* önmagában nem minősül nyilvánosságra hozatalnak.¹⁷ Az Irányelv bevezető rendelkezése értékeli a jogkimerülés elvét. E szerint a jog kimerülése nem merül fel *szolgáltatások, különösen az on-line szolgáltatások esetén*, továbbá arra az esetre, ha az alkotásokról és más jogtárgyakról a jogosult engedélyével készítenek másolatot. Minden on-line szolgáltatás olyan cselekmény, amely engedélyeztetést igényel.^{18 19 20}

Ad. D)

Ami a közösségi nem szerzői jogi jogszabályokkal való összhangot illeti, az IT-Irányelv e vonatkozásban is fontos előírásokat tartalmaz:

- így tilos többek között a *rágalmazás, a megtévesztő reklámozás és a védjegy jog megsértése*,²¹
- az egyén fogyasztói szokásairól történő *adatgyűjtés*, on-line követhető *fogyasztói viselkedés és a személyes adatok feldolgozása* nem sértheti a személyhez fűződő jogokat,^{22, 23}
- az Irányelvben foglaltak nem sérthetik más – az ipari tulajdon, adatvédelem, feltételes hozzáférés, közérdekű okiratokhoz történő hozzáférés, a médiafelhasználás időpontjának szabályai – területeken érvényes nemzeti, illetve közösségi szintű jogszabályokat.²⁴

2. Az IT-Irányelv szerkezete

Az IT-Irányelv 4 fejezetből és 15 cikkből áll. Az első és negyedik fejezet a célok és hatály, illetve a közös rendelkezések a közösségi jogszabályok szokásos kellékeit alkalmazzák (célok, hatály, technikai kiigazítások, záró rendelkezés, végrehajtásra vonatkozó rendelkezések, a jogszabályok címettje).

Különösen fontos szabályozást tartalmaz a jogokat és kivételeket magába foglaló 2. fejezet:

- 2. cikk: többszörözés,
- 3. cikk: alkotások, valamint más jogtárgyak nyilvánosságra hozatala,
- 4. cikk: a terjesztési jog,
- 5. cikk: – kivételek és korlátozások – *szabad felhasználás*.

¹⁶ IT-Irányelv Bevezető indoklás 24. pont.

¹⁷ Az IT-Irányelv Bevezető indoklás 27. pont.

¹⁸ IT-Irányelv 29. pont.

¹⁹ A szerzői jogi jogkimerülésre jó példa az, hogy a szerző felléphet művének jogtalan újrakiadása ellen, viszont az antikváriumi értékesítés vonatkozásában „kimerült” a joga.

²⁰ Az iparjogvédelemben nincs kivétel. Így pl. a magyar Védjegy törvény, a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény 16. § (1) bekezdése úgy fogalmaz, hogy a védjegyoltalom alapján a védjegyjogosult nem tilthatja meg a védjegy használatát olyan árukkal kapcsolatban, amelyeket ő hozott forgalomba, vagy kifejezett hozzájárulásával hoztak forgalomba belföldön, ez alól nincs kivétel.

²¹ IT-Irányelv Bevezető indoklás 6. pont.

²² IT-Irányelv Bevezető indoklás 57. pont.

²³ Különösen fontos, hogy az információáramlás nem ütközhet az Európai Parlament és Tanács 1995. október 24-én hozott, a személyes adatok feldolgozása, valamint az ilyen adatok szabad mozgása tekintetében biztosított védelemről szóló 95/46. EK Irányelvbe és titkosságvédelmet is tartalmazniuk kell.

²⁴ IT-Irányelv Bevezető indoklás 60. pont.

Az információs társadalom védelmének legfontosabb szerzői jogi jogszabályait tartalmazza. A technológiai intézkedések és a jogvédelmi információk védelme című 3. fejezet, amely két részből áll:

- 6. cikk: A technológiai intézkedésekkel kapcsolatos kötelezettségek;
- 7. cikk: A jogvédelmi információkkal kapcsolatos kötelezettségekről szól.

A 2–7. cikkek alkotják a gerincét az információs társadalomról szóló rendelkezéseknek (felhasználási formák, technológiai jogvédelmi információk).

3. Az IT-Irányelv célja

Elvi jelentőségű annak kimondása, hogy az Irányelv célja nem más, mint az, hogy a belső piac keretei között szabályozza a szerzői jogok és a szomszédos jogok védelmét, különös hangsúlyt helyezve az információs társadalom szempontjaira.²⁵

4. A felhasználási jogok újszerű szabályozása az IT-Irányelvben

Mint az korábban említést nyert, a digitális technika terjedése megkövetelte a saját felhasználási formáinak, elsősorban a többszörözésnek, nyilvánosságra hozatalnak átgondolását az információs társadalom igényei szerint.

A) Többszörözési jog

Az Irányelv 2. cikke előírja, hogy a tagállamok biztosítják a közvetett vagy közvetlen, ideiglenes vagy tartós, bármely eszközzel, bármilyen formában egészében vagy részben végzett *többszörözés* engedélyezésének, illetve tiltásának kizárólagos jogát. A rendelkezés a többszörözési jogot egyaránt biztosítja a szerzők és a szomszédos jogi jogosultak számára, azokban az esetekben, ha a többszörözés közvetlen vagy közvetett formában, ideiglenesen vagy tartósan, egészben vagy részben történhet. A többszörözési jog meghatározásánál a jogalkotó jogbiztonságra törekedett azzal, hogy a tagállamok eltérő jogi előírásait harmonizálja. Ugyanakkor jelentős szabályozási lehetőséget és további játékerteret hagy az IT-Irányelv az egyes államok számára.²⁶ Másképpen kell azonban viszonyulni a papírhordozókon (fotográfiai eljárás) vagy más hagyományos úton történő (pl. mágneses többszörözés és a digitális többszörözés) többszörözéshez.²⁷ A hagyományos hordozók vonatkozásában az ún. reprográfiai díj eltérő kompenzációt biztosíthat az egyes tagállamokban.²⁸

Az Irányelv 2. cikkében foglalt felsorolás (a–e) megjelöli a jogosultak körét és azt, hogy mire terjed ki a többszörözés joga:

- szerzői alkotások tekintetében a szerzők a jogosultak,
- előadások rögzítése vonatkozásában az előadókat illeti meg az engedélyezési jog,
- hangfelvételek tekintetében a hangfelvétel-előállítók a jogosultak,
- alkotásaik eredeti és másolati példányai többszörözése engedélyezésére a filmek előállítói jogosultak, és végül
- műsoraik rögzített változata tekintetében – akár vezetékes módon, akár közvetítés révén kerülnek e műsorok a közönséghez, beleértve a kábelhálózatokat és a műholdas műsor-

²⁵ Az IT-Irányelv 1. cikk (1) bekezdés.

²⁶ Reinbothe, Jörg: Die EG-Richtlinie zum Urheberrecht in der Informationsgesellschaft. GRUR International 2001/8–9.

²⁷ Jan Rosén: Urheberrecht und Verwandte Schutzrechte. zum Umsetzung der EG-Richtlinie 2001/29. EG. In den nördischen Ländern; GRUR International 2002/3. IT-Irányelv Bevezető indokolás 37. pont.

²⁸ Gilian Davies: Urheberrecht in der Informationsgesellschaft: Technische Mechanismen zur Kontrolle privater Vervielfältigung. GRUR International 2002/11.

szórást is – a műsorszórási szervezeteket illeti az engedélyezési jog.²⁹ Azaz a többszörözés engedélyezése valamennyi szerzői jogi és szomszédos jogi jogosultat megilleti.

A szakemberek körében a többszörözési jog szabályozása pozitív visszhangot váltott ki azzal, hogy az EK húsz évig nem vállalta fel a többszörözés kérdésének rendezését, bár az már régóta sürgető jelleggel esedékes volt.³⁰ Az Irányelv hibájának tartják, hogy a hagyományos hordozókon történő és digitális másolás között nem tesz kellő különbséget.³¹ Számos szerző tartaná szükségesnek, hogy a többszörözési jog harmonizálásán túl a reprográfiai díjakat is harmonizálják.³²

B) A nyilvánosságra hozatal

Az IT-Irányelv 3. cikk (1) bekezdése szerint:

a tagállamok a szerzők számára biztosítják alkotásaik mindenfajta nyilvánosságra hozatala engedélyezésének, illetve tiltásának kizárólagos jogát, legyen a nyilvánosságra hozatal módja akár vezetékes, akár vezeték nélküli, beleértve munkáik oly módon történő nyilvánosságra hozatalát, amelynek révén a közönség tagjai egyénileg megválasztott helyről és időpontban érhetik el azokat.

A nyilvánosságra hozatal joga megilleti az IT-Irányelv 2. cikkében (98. sz. lábjegyzet) feltüntetett szomszédos jogi jogosultakat is. Szemben a terjesztési joggal, a nyilvánosságra hozatal jogánál nem állapítható meg a jogkimerülés.³³ A nyilvánosságra hozatal meghatározása annyiban átfogó, hogy a „táv” nyilvánosságra hozatalokat (remote communication to the public) is magában foglalja. A nyilvánosságra hozatal távolságot feltételez a nyilvánosságra hozó és a művelő között.³⁴ A nyilvánosságra hozatal fogalmának jelentős áttérése az, hogy a nyilvánosságra hozatal jogába bele kell érteni a művek hozzáférhetővé tételét, amikor is a nagyközönség tagjai maguk határozzák meg a nyilvánosságra hozatal helyét és idejét. Ezt a nyilvánosságra hozatal egyik külön kategóriájának, alfajának tekintik.^{35, 36} Ez a műveknek mindenféle, azaz vezetékesen, dróton (kábel) történő, vagy vezeték nélküli nyilvánosságra hozatalát magába foglalja, ideértve az eredeti és sokszorosított példány nyilvánosságra hozatalát. A nyilvánosságra hozatalnál meg kell jegyezni, hogy a jogkimerülés kizárása mind a nyilvánosságra hozatalnál, mind a hozzáférhetőség értelmezése vonatkozásában túlmegy a WIPO szerzői jogi szerződés adta kereteken.

Mivel a nyilvánosságra hozatal interaktív módját a tagállamok nemzeti jogalkotásukban szabályozták, a tagállamoknak a bevezetés nem okozott problémát.

C) Terjesztési jog

Az IT-Irányelv 4. cikk (1) bek. értelmében:

a tagállamok a szerzők számára biztosítják eredeti alkotásaik, valamint azok másolatai értékesítése révén vagy más módon történő terjesztése engedélyezésének, illetve tiltásának kizárólagos jogát.

A szomszédos jogok jogosultjaira a terjesztési jog nem terjed ki. Ennek az oka, hogy a terjesztés *fizikailag érzékelhető műpéldányokra*, így például könyvekre, hanglemezekre

²⁹ Az IT-Irányelv 2. cikk. a), b), c), d), e) pontjainak szó szerinti szövege.

³⁰ Gilian Davies: L. 98. jegyzet.

³¹ Reinbothe Jörg: L. 96. jegyzet.

³² Constanze Ulmer Eitort: Der Zukunft in der Vervielfältigung. In: Festschrift für Wilhelm Nordemann. Nomos; Baden-Baden 1999. 288. o.

³³ Lásd: IT-Irányelv 3. cikk (3) bek.

³⁴ Jörg Reinbothe: Die EG-Richtlinie zum Urheberrecht in Informationsgesellschaft. GRUR International 2001/8–9.

³⁵ Dietz Adolf: Verstoß in den Kernbereich des Urheberrechts und Leistungsschutzes und seine Folgen. Vortrag. Bayerischer Rundfunk. München 27. 02. 1998. 32. o.

³⁶ Feltétlenül megjegyzendő, hogy az IT-Irányelv hivatalos magyar fordításánál a hozzáférhetővé tétel a címben nem nyer megjelölést. Az IT-Irányelv német terminológiája: Recht der öffentlichen Wiedergabe und Recht der Zugänglichmachung pontosan érezteti a problémát.

vonatkozik. A terjesztési jog leírása *nem ad tájékoztatást arról, hogy az magába foglalja-e a szerzői mű* eredeti vagy másolt példányának bérbeadását és kölcsönzését, vagy sem.³⁷ A német *szerzői jogi novella*-tervezet, amely az IT-Irányelv átalakítását célozza, a szerzőket kötelezi arra, hogy minden kiadónak egyúttal többszörözési és terjesztési jogot biztosítsanak. (1. cikk (1) bekezdés).³⁸ Egyes szakembereknek problémát okoz az, hogy a WIPO szerzői jogi szerződés a terjesztés fogalmát 6. §-ában *a kereskedelmi terjesztésre szűkíti* – through sale or other transfer of ownership kifejezéssel –, ezzel szemben az IT-Irányelv lényegesen bővebb terjedelmű.³⁹

Az IT-direktíva 4. cikk (2) bekezdése az alkotás eredeti példánya vagy másolatai tekintetében nem következik be a jogkimerülés, kivéve ha az adott tárgyat első ízben a jogosult vagy beleegyezésével más személy értékesíti, illetve más módon idegeníti el. Ennél a rendelkezésnél szembevetendő, hogy az EU szerzői joga, szemben az iparjogvédelemmel – lásd szabadalmak, védjegyek és formatervezési minták – csak kivételesen ismeri el a jogkimerülést. A szakemberek jelentős része szerint az Irányelvnek pontosítani kellett volna, hogy a bérbeadás vagy kölcsönzés útján történő első forgalomba hozatal nem eredményez-e jogkimerülést.⁴⁰ A terjesztési jog kimerülését kizárólag az EU vonatkozásában és nem világvizonylatban, továbbá nemzeti jelleggel kell értelmezni. Például ha egy szerzői jogilag védett művet, mondjuk egy CD-t vagy CD ROM-ot a jogosult, illetve az ő hozzájárulásával más a Közösségben forgalomba hozott, akkor a terjesztési jogot kimerültnek kell tekinteni, azaz a továbbterjesztés a Közösségben nem korlátozható. A párhuzamos behozatal a Közösség területén megengedett, azonban harmadik országból érkező párhuzamos import vonatkozásában a jogkimerülés védelmet biztosít.⁴¹

5. *A szabad felhasználás, a szerzői jog korlátai, a szabad felhasználás általános kérdései*⁴²

A szabad felhasználás körét az IT-Irányelv 5. cikke szabályozza, mégpedig több lépcsőben és áttekinthetően. A szabad felhasználás átfogó Közösség szabályozását mindenképpen jelentősnek kell tekinteni. *Ebben a vonatkozásban a közösségi jog fordított logika szerint építkezik, nem határozza meg, hogy melyek a szerző vagyoni jogait, azonban a szerző kizárólagos engedélyezési joga alóli kivételekről, azaz a szabad felhasználás köréről rendelkezik.* A szabad felhasználás körét az IT-Irányelv kimerítő jelleggel, teljes körben taxatív jelleggel sorolja fel. Semmiképp sem lehet a kérdéses kört bővíteni. A szabad felhasználások körét viszont a tagállamok belátásuk szerint csökkenthetik. Annyiban van helye kivétel alkalmazásának, ha *a nemzeti jogban már korábban hagyományosan alkalmazott szabad felhasználás analógia alapján az IT-Irányelvben megfogalmazott szabad felhasználások körébe illeszthető.*⁴³ A németeknek külön nehézséget okozott a szabad felhasználás szabályainak a nemzeti jogba való befogadása, mivel a jelenlegi szabályozás kazuisztikus.⁴⁴ A skandináv országok is hasonló problémákkal szembesültek. Az IT-direktívában ismertetett felhasználások a skandináv szerzői jogban egé-

³⁷ Dietz Adolf: L. 105. jegyzet.

³⁸ Entwurf des Gesetzes zur Regelung des Urheberrechtes in der Informationsgesellschaft. Német törvénytervezet. Bundesrat Gesetzbeschluss des Deutschen Bundestages – Drucksache 271/03. 02. 05. 2003.

³⁹ Dietz Adolf: L. 105. jegyzet. 18. o.

⁴⁰ Dietz Adolf: L. 105. jegyzet.

⁴¹ Aktuelle Informationen – Europäische Union – Richtlinie für Urheberrecht in der Informationsgesellschaft verabschiedet; GRUR International 2001/5.

⁴² A szabad felhasználásnál az IT-Irányelv teljesen más terminológiát alkalmaz, sokkal bonyolultabban fogalmaz, mint a magyar terminológia. „Kivételek és korlátozások a szerzői és szomszédos jogi jogosultak kizárólagos jogai alól” lényegében egy és ugyanazon dologról van szó. A szerző a kivételeket és korlátozásokat csak szabad felhasználás szóösszetétellel jelöli.

⁴³ Aktuelle Informationen. L. 111. jegyzet.

⁴⁴ A német szerzői jogi novella tervezete. L. 108. jegyzet.

szében ismeretlenek, vagy másképp kerültek szabályozásra.⁴⁵ Más országokban a szabad felhasználás szabályainak átültetésénél a hagyományos, több évtizedes beidegződések, vagy a szabad felhasználás gazdasági vonatkozásai okoztak problémát.⁴⁶

Az IT-Irányelv a szabad felhasználást kiterjeszti a terjesztés jogára is. Ez azért logikus, mivel az anyagi jellegű példányok felhasználása feltétlenül szükségessé teszi a terjesztést is, mint például a kinyomtatott könyvek vonatkozásában.

Lényegében a szabad felhasználás körében háromféle szabad felhasználási csoportot különböztetünk meg: átmeneti többszörözéseket, másolásokat és további felhasználásokat.

A) Átmeneti többszörözés

Az IT-Irányelv 5. cikk (1) bek. értelmében a többszörözés olyan ideiglenes cselekményeket jelent, amelyek átmeneti vagy eseti jellegűek, továbbá valamely technológiai eljárás szerves és nélkülözhetetlen részei, valamint amelyek kizárólagos célja egy alkotás, illetve más jogtárgy

- a közvetítő által hálózaton harmadik felek között történő továbbításának, vagy
- jogszerű felhasználásának elősegítése, továbbá
- amelyek önálló gazdasági jelentőséggel nem rendelkeznek.

Nemcsak a digitális felhasználás, hanem a felhasználási szerződés kötésének előkészülete is jogilag releváns átmeneti többszörözést eredményezhet,⁴⁷ azért célszerű *szabad felhasználás tárgyává tenni, mert az elektronikus készülékeken és digitális felhasználás során sokszor tömegesen keletkeznek átmeneti másolatok.*

Az átmeneti többszörözést technikai jellegű sokszorosításnak is nevezzük.

A szabad felhasználás kritériumai tehát:

- ideiglenes cselekmény,
- átmeneti vagy eseti jellegű másolatok,
- a technológiai eljárás szerves és nélkülözhetetlen részei,
- önálló gazdasági jelentőségük nincs.

E feltételeknek *együttesen, kumulatív módon* kell érvényesülniük. Azonban a felhasználás rendeltetése lehet vagylagos: szolgálhatja a mű közvetítő által hálózaton harmadik személy számára történő továbbítását, vagy a jogszerű felhasználást. Az átmeneti többszörözés mint a szabad felhasználás tipikus esetei a „browsing”⁴⁸ és „caching”⁴⁹. Adott esetekben a „caching” elengedhetetlenül szükséges az átruházási rendszer hatékony működéséhez, továbbá az is, hogy a közvetítő ne változtassa az információt.⁵⁰ A német szerzői jogba az *ideiglenes többszörözés* szó szerint úgy került be, ahogy az IT-Irányelv tartalmazza.⁵¹

B) Reprográfiai szabad felhasználás – többszörözés hagyományos hordozókon

A reprográfia vonatkozásában az alábbiakat kell megjegyezni.

Az IT-Irányelv 5. cikk második bekezdése azt az öt kivételt tartalmazza, amelyek a másolás tekintetében szabad felhasználást eredményeznek. Ezeket lehet, ám nem feltétlenül szükséges mind alkalmazni. A kivételek a papírhordozók, tankönyvek és az egyetemi jegyzetek reprográfiai sokszorosításának körét és a méltányos díjazást is előírják.⁵² A különböző

⁴⁵ Rosén Jan: L. 97. jegyzet.

⁴⁶ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁴⁷ Gernot Schulze: Wann beginnt eine urheberrechtliche relevante Nutzung. In: Festschrift für Wilhelm Nordmann. Nomos Verlagsgesellschaft. Baden-Baden; 1999. 255. o.

⁴⁸ „Browsing” = böngészés technikai művelet.

⁴⁹ „Caching” = technikai művelet az interneten, gyorsító tárolás.

⁵⁰ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁵¹ L. a 2003-as német szerzői jogi novellatervezetet. (44. §) L. 108. jegyzet.

⁵² Az IT-Irányelv tervezetéhez készült indokolás. Begründung für Vorschlag eine Richtlinie des Europäischen Parlaments und des Rates zur Harmonisierung bestimmter Aspekte des Urheberrechtes und der verwandten Schutzrechte in der Informationsgesellschaft. Kom (97) 628. entg.

kivételek alkalmazása azonban messzemenőig eltérő szabályozási lehetőséget biztosít az államok számára. A másolás mindenféle privát célra használt készülékre vonatkozik, nem tesznek továbbá különbséget analóg és digitális sokszorozás között.⁵³

A reprográfiai felhasználásnak mint szabad felhasználásnak öt esete van.

Az IT-Irányelv 5. cikk (2) bek. a) pontja értelmében a papíron vagy hasonló hordozóanyagon történő valamely fényképezési technika – vagy ahhoz hasonló eredményt előállító – eljárás révén végzett többszörözés a szabad felhasználás tárgya. A jogosult méltányos díjazásra tarthat igényt.

C) Magánszemély által személyes használatra történő többszörözés

Az IT-Irányelv 5. cikk (2) bek. b) pontja szerint bármely hordozón természetes személy által használat céljából, sem közvetlenül, sem közvetve nem kereskedelmi célú felhasználás keretében végzett többszörözés szabad felhasználás tárgyát képezi. *Ez esetben a jogosult számára méltányos ellenértéket kell fizetni.*

Az IT-Irányelv *magánszemély által magáncélra másolást* modellez. Ez természetes személy által történő másolást jelent. *Ez jelentheti más természetes személy számára való másolatkészítést.* Azonban a magánszemély által történő másolás semmi esetre sem vonatkozik mások számára történő kereskedelmi célú másolásra.⁵⁴

Fontos rendeltetése az ilyen célú szabad felhasználásnak, hogy az információs társadalom fejlődését elősegítse, és ne korlátozza a belső piacot.⁵⁵

D) Közkönyvtárak, oktatási intézmények, múzeumok vagy levéltárak által végzett többszörözés

Az ilyen sokszorosítás sem közvetlen, sem közvetett vagy kereskedelmi előnnyel nem járhat. Az ilyen intézmények által végzett sokszorosítás az IT-Irányelv 5. cikk (2) bek. a) pontja értelmében szabad felhasználás körébe tartozik. A közkönyvtárak, oktatási intézmények, múzeumok vagy levéltárak által végzett többszörözés nem járhat a még nem engedélyezett magáncélú másolás elleni hathatós védelmi intézkedések kijátszásával vagy figyelmen kívül hagyásával. Az IT-Irányelv nem írja elő ez esetben méltányos ellenérték fizetését. Ez korlátozott kivételt jelent meghatározott, *nem kereskedelmi célú felhasználások vonatkozásában.* Ez a jog kizárólag meghatározott példányok előállítására és azok archiválására vonatkozik. A szabad sokszorosítás csak a közkönyvtárakat, oktatási intézményeket, a múzeumokat és a levéltárakat illeti meg. A különböző munkához szükséges példányok előállításán és archiválásán (azaz levéltári célra történő sokszorosítás) egyéb nonprofit célra sem lehet másolatot készíteni.⁵⁶ A könyvtárak vonatkozásában nem látják célszerűnek a szabad felhasználás biztosítását sem a nyilvánosságra hozatal, sem az interaktív hozzáférhetővé tétel vonatkozásában.⁵⁷

E) Műsorszóró szervezetek által végzett többszörözés

Az IT-Irányelv 5. cikk (2) bek. d) pontja alapján műsorszóró szervezetek által az alkotásokról átmeneti céllal saját felszerelésükkkel és saját műsoraik számára készített felvételek a szabad felhasználás körébe tartoznak.⁵⁸

Maga az Irányelv indokolást rögzít. E feltételek hivatalos archívumokban történő megőrzése *kivételes dokumentumértékükre tekintettel* megengedhető.

Az Irányelv méltányos ellenérték fizetését nem írja elő.

⁵³ Reinbothe, Jörg: L. 104 jegyzet.

⁵⁴ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁵⁵ Mestmäcker, Ernst – Schultze, Joachim: Kommentar zum deutschen Urheberrecht (Internationale Abkommen) Luchterland Kiadó. 2001. 4. kötet. CF7A függelék.

⁵⁶ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁵⁷ Az IT-Irányelv tervezetéhez készült indokolás. L. 122. jegyzet.

⁵⁸ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

A műsorszolgáltatók által készített ideiglenes felvételek vonatkozásában a műsorszolgáltató nevében és felelőssége mellett eljáró személy eszköze is a műsorszolgáltató saját eszközének tekinthető. Az ilyen személy többszörözése szabad felhasználás. A kérdéses személy nyilvánvalóan nem azonos a műsorszóró szervezettel.⁵⁹

F) Szociális intézmények által végzett többszörözés

Az IT-Írányelv szintén szabad felhasználást állapít meg az 5. cikk (2) bek. e) pontjában.

Műsorokról nem kereskedelmi céllal működő szociális intézmények – például kórházak vagy börtönök – által készített másolat tekintetében szabad felhasználásról beszélhetünk. Az IT direktíva ez esetben is előírja a méltányos ellenérték fizetését. Ezen kivétel alkalmazása feltételezi, hogy a jogosult megfelelő ellenértéket kapjon. A szabad felhasználás, kivételesen megengedett, és nem sérti az alkotás rendeltetésszerű felhasználását és a szerző vagyoni érdekeit.^{60, 61}

G) Méltányos ellenérték előírása

A reprográfia mint szabad felhasználás harmadik esete csak akkor engedélyezhető, ha a jogosult méltányos ellenértékhez jut. Ez vonatkozik:

- a papírhordozókon való többszörözésre, ideértve a fényképezési technikát és hasonló eljárás révén végzett többszörözést (kivéve zenét, kottákat). IT-Írányelv 5. cikk (2) bek. a) pont
- bármely hordozón természetes személy által magáncélra végzett sem közvetve, sem közvetlenül nem kereskedelmi célú többszörözés. IT-Írányelv 5. cikk (2) bek. b) pont.
- műsorokról nem kereskedelmi céllal működő szociális intézmények (kórházak, börtönök) által készített másolatok tekintetében. IT-Írányelv 5. cikk (2) bek. e) pont.

Mind ez ideig nem szerepelt a *méltányos ellenérték előírása* a szerzői jogi szabad felhasználás feltételeként, hiszen a szabad felhasználás (idézés, művészeti alkotások részleteinek átvétele stb.) alapvető jellemzője hagyományosan az ingyenesség. Ez a megfogalmazás kompromisszumos megoldás a méltányos ellenérték tradicionális alkalmazói és merev elutasítói között.⁶²

A méltányos ellenérték kiszámításánál figyelembe kell venni:

- a jogosultnak okozott kár mértékét, ha ez minimális, fizetési követelés nem támasztható;
- az, hogyha díjat kapott, az alkotásért további ellenérték ugyanis nem illeti meg;
- a technikai jellegű jogvédő intézkedések alkalmazásának mértékét.⁶³

A skandináv országok ideig is jelentős tapasztalatokkal rendelkeztek az üres kazetták gyártói, videólejátszók, CD- és CDs és DVDs gyártók által fizetett járulékok vonatkozásában. Ez alapján számukra a méltányos díj térítésének elve teljességgel elfogadható.⁶⁴

A tagországok fogják azt meghatározni, hogy a hangfelvételek és videofelvételek későbbi hallgatása, illetve nézése vonatkozásában milyen méltányos díjazást (üreskazetta-díjat) számítanak fel.⁶⁵

H) A szabad felhasználás további területei

- a) Tudományos kutatás, oktatás
- b) Fogyatékos személyek által történő felhasználás

⁵⁹ Ezt a szabad felhasználást efemer többszörözésnek is (átmeneti többszörözés) nevezik.

⁶⁰ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁶¹ A három feltétel: 1) kivételes megengedhetőség; 2) nem sértheti az alkotás felhasználását; 3) nem sérti a szerzők vagyoni érdekeit. A Berni Uniói Egyezménybe és a WIPO szerzői jogi szerződésében egyaránt belefoglalást nyert.

⁶² Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁶³ IT-Írányelv Bevezető indokolás 35. pont.

⁶⁴ Rosen, Jan: L. 96. jegyzet.

⁶⁵ Aktuelle Informationen. L. 111. jegyzet.

- c) Sajtószemle, hivatalos közlemények
- d) Idézés
- e) Közbiztonság, hatósági eljárás
- f) Politikai beszédek felhasználása
- g) Vallási vagy hivatalos ünnepen történő felhasználás
- h) Közterületeken elhelyezett térbeli vizuális alkotások
- i) Háttéranyagként történő alkalmi, de nem véletlenszerű felhasználás,
- j) Művészi alkotások felhasználása aukciós és kiállítási katalógusokban, hirdetésekben és reklámokban
- k) Karikatúra, paródia, egyveleg céljára felhasználás
- l) Berendezések működésének és javításának bemutatása
- m) Az épület formai kialakításánál, illetve tervének rekonstrukció céljából történő felhasználása
- n) Közkönyvtárakban, oktatási intézményekben, múzeumokban és levéltárakban végzett számítógépes kutatás
- o) A szabad felhasználás kisebb jelentőségű nemzeti jogban meglévő esetei megengedettsége analógia alapján.^{66, 67}

Érdekes módon a reprográfiai kivételek öt esetén túlmenően az eredeti tervezet további öt szabad felhasználást tartalmazott. Az EK Tanácsa további tíz szabad felhasználási esetet javasolt, így az egyéb kivételek, lehetőségek száma az eredeti öt esetről 15-re, vagyis háromszorosára emelkedett.⁶⁸

Feltétlen további magyarázatot követel a két utolsó szabad felhasználási forma. Az „n” pontban foglalt előírás alapján lehetővé teszik közkönyvtárak, oktatási intézmények, múzeumok és levéltárak számára, hogy nyilvánosságra hozzanak, illetve *hozzáférhetővé tegyenek kutatás és tanulmányok folytatása céljából az általuk kezelt szerzői jogilag védett dokumentumokat számítógépes munkahelyeken a nagyközönség számára.*

Ez a kivétel az úgynevezett „on-the spot consultation” típusú kutatások számára indokolt az alábbi feltételekkel:

- semmiféle használati engedélyt, szerzői jogi felhasználási engedélyt nem adtak korábban az érintett alkotásokra, dokumentumokra,
- a kérdéses dokumentumok vagy alkotások a kérdéses intézményekben található,
- a kutatás célja tudományos kutatás, illetve magántanulmányok végzése,
- a kutatás az erre berendezett terminálon folyik.^{69, 70}

Magyarázatot igényel az o) pont is, miszerint nem kivételes rendelkezések alkalmazásáról van szó, hanem arról, hogy abban az esetben, ha a nemzeti jogban idáig megengedett szabad felhasználás esetei akkor megengedettek a jövőre nézve, ha ezek az IT-Irányelvben foglalt esetek *analógjaiként fogadhatók fel.* A szabad felhasználás ezen esetei azonban nem sérthetik a közösségi szabad áruforgalom elvét és a szabad felhasználás más formáit.^{71, 72}

⁶⁶ Az IT-Irányelv tervezetéhez készült indokolás

⁶⁷ Meismärker–Schulze Kommentar. L. 125. jegyzet.

⁶⁸ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁶⁹ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁷⁰ Az IT-Irányelv tervezetéhez fűzött indokolás. L. 71. jegyzet.

⁷¹ Az IT-Irányelv tervezetéhez fűzött indokolás. L. 71. jegyzet.

⁷² Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

Az IT-Irányelv 6. cikke foglalja magába ezt a kérdéskört. Az IT-Irányelv 6. cikk első bekezdése előírja, hogy a tagállamok megfelelő jogi védelemről kötelesek gondoskodni az olyan *hatékony technológiai intézkedések kijátszása* ellen, amelyeket az érintett személy – rosszhiszeműen – hajt végre abban a tudatban, illetve ésszerűen megalapozott feltételezéssel, hogy ezzel az említett célt szolgálja (azaz tudja, hogy cselekménye a védelmi intézkedések kijátszására irányul).

A kötelezettségeket általánosságban fogalmazzák meg, azokat regionális szinten és tagállami szinten kell végrehajtani.

A kérdés aktualitását jelzi, hogy tömegessé vált az illegális felhasználás, megnőtt azok száma például, akik *a szerző megkerülésével szolgáltatnak zenét, és a zenét saját számítógépükön ajánlják letöltésre.*⁷³

A szerzői jogra általában jellemző a technikai védelem. Elég csak a másolások megakadályozását és az ellenőrzésre irányuló különböző készülékeket említeni. Fennáll azonban annak a lehetősége, hogy a technikai védelem megkerülését törvénytelen tevékenységgel valósítják meg.⁷⁴ Fontos a hatékony technológiai intézkedések megkerülésére szolgáló tevékenységre való felkészülés is. A hatékony jogvédelemre való felkészülés azt jelenti, hogy célravezető, *jogilag is összehangolt intézkedéseket kell hozni* a technológiai intézkedések kijátszása, az ilyen célú eszközök fejlesztése, termékek értékesítése és szolgáltatások nyújtása ellen.⁷⁵

Az IT-Irányelv 6. cikk (2) bekezdése értelmében a tagállamok megfelelő jogi védelemről gondoskodnak:

a) a hatékony technológiai intézkedés kijátszása céljából *hirdetett, reklámozott, illetve értékesített, vagy*

b) a hatékony technológiai intézkedés kijátszásán túl kereskedelmileg korlátozott jelentőséggel rendelkező vagy felhasználású (itt lényegében olyan eszközökről és készülékekről van szó, melyeket a kereskedelem nem fogad el) vagy;

c) elsősorban hatékony technológiai intézkedés kijátszásának lehetővé tétele, illetve megkönnyítése céljából tervezett, előállított, módosított vagy végrehajtott mindennemű termékkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos valamennyi cselekmény ellen.

A cselekménynek célzatosnak kell lenni. Erre utal a lehetővé tétel, megkönnyítés tervezési, előállítás, módosítás és végrehajtás szóhasználat. Szintén célzatos cselekményt jelent eszközök, termékek vagy összetevők, illetve szolgáltatások előállítása, behozatala, terjesztése, értékesítése, bérbeadása, értékesítési vagy bérbeadási célú reklámozása, valamint kereskedelmi célú birtoklása, amelyek szigorúan tilosak. Ebben a vonatkozásban már az IT-Irányelv konkretizálja, hogy milyen cselekmény számít a jogellenes cselekmény előkészületének. Ebbe a körbe esik, különösen a meg nem engedett eszközök hirdetése és reklámozása,⁷⁶ eszközök, termékek vagy összetevők, ill. szolgáltatások előállítása, behozatala, terjesztése, értékesítése, bérbeadása, reklámozása és birtoklása. Az IT-Irányelv 6. cikk (2) bekezdésében foglalt cselekmények vonatkozásában az egész Közösség területére korlátlanul fennálló ellenőrzési jog biztosítása szükséges.⁷⁷

Az IT-Irányelv 6. cikk (3) bekezdése meghatározza *a technológiai intézkedés fogalmát*. A technológiai intézkedés kifejezés magában foglal minden olyan *technológiát, eszközt és*

⁷³ Davies Gillan: L. 98. jegyzet.

⁷⁴ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁷⁵ IT-Irányelv Bevezető indokolás 47. pontja.

⁷⁶ Mestmäken–Schulze: Kommentar. L. 125. jegyzet.

⁷⁷ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

alkotórészt, amelyet alapvető rendeltetésként arra terveztek, hogy az alkotások és más jogtárgyak tekintetében korlátozza a jogsértéseket, azaz a szerzői jog és szomszédos jogok, illetve az adatbázisok jogosultjai által nem engedett cselekményeket. A technológiai intézkedés normális üzemvitelre vonatkozik, azaz ilyen körülmények között kell a védelmi intézkedésnek alkalmasnak lennie.⁷⁸

Az IT-Irányelv 6. cikk (3) bekezdés meghatározza, hogy mikor minősül a technológiai intézkedés *hatékony*nak. Hatékonyan minősül, amennyiben a jogvédelem tárgya vagy más jogtárgy felhasználását a jogosult valamely hozzáférés szabályozási vagy védelmi eljárással – egyebek között titkosítással, kódolással, illetve az alkotás vagy más jogtárgy más jellegű átalakításával, vagy olyan többszörözés és ellenőrzési mechanizmus révén, amely a védelem céljára alkalmas – ellenőrzi.

Az ellenőrzési funkció megvalósításának alkalmas példáit sorolja fel tehát az IT-Irányelv 6. cikk (3) bekezdése. Az alkotások és más jogvédelem tárgyak digitális formátumú azonosítását végző technikai alkalmazások nemzetközi szabványosítása terén jelentős előrelépés történt. A védelmi intézkedéseket azonban nem kívánják öncélúan túlzottan keményen alkalmazni. A védelmi intézkedések nem okozhatják az *elektronikus berendezések rendeltetészerű működésének zavarát, illetve nem akadályozhatják meg azok technológiai fejlesztését*, továbbá nem tilthatók el azok az eszközök és tevékenységek, amelyek a technikai védelem lejátszásán kívül más, kereskedelmileg jelentős célra is felhasználhatók. *Folyik továbbá a titkosítási módszerek kutatása is.*⁷⁹ Ezen felül nem áll fenn sem a készüléket gyártók, sem a szolgáltatók részéről olyan kötelezettség, hogy hatékony védelemre alkalmas készülékeket kötelező jelleggel gyártsanak vagy szolgáltatásokat nyújtsanak,⁸⁰ tehát ez a jogosultak *belátására van bízva*.

Az IT-Irányelv az ún. „kemény” eszközök helyett az érdekeltek *gondosságát, odafigyelését* igyekszik előírásaival kiváltani. Így különösen fontosnak tartják, hogy a jogosultak:

- hatékonyabban *azonosítsák* alkotásaikat és más jogvédelem tárgyaikat, a szerzőt és más jogosultakat;
- *tájékoztatást* adjanak alkotásaik és más jogvédelem tárgyaik *felhasználásának feltételeiről*;
- a jogosultakat érdekelte kívánják tenni, annak elősegítésével, hogy alkotásaik és teljesítményeik nyilvánosságra hozatalakor *hozzájárulásukról* is informálják a felhasználókat.⁸¹

Az IT-Irányelv 6. § (4) bekezdés első mondata értelmében a technológiai intézkedések kijátszása ellen biztosított jogi védelemre tekintet nélkül, a jogosultak önkéntes intézkedésének (beleértve a jogosultak és más érintett felek közötti szerződéskötést is) elmaradása esetén a *tagállamok alkalmas intézkedéseket hoznak* a többszörözési jog mint szabad felhasználás (kivéve a műsorszóró szervezetek által készített ún. efemer másolatokat), biztosítására, továbbá

- a tudományos kutatás és oktatás,
- sajtószemle és hivatalos közlemények,
- idézés,
- közbiztonság és hatósági eljárás

céljából történő szabad felhasználás lehetőségének biztosítására – és a szükséges mértékben biztosítják a kedvezményezettek számára az *eszközöket is.*⁸²

Ez a rendelkezés ellenpólust képez a hatékony jogvédelem ellen, ugyanis állami intézkedés szintjére emeli a szabad felhasználás biztosítását. Ezt sok szakember kifogásolja.⁸³

⁷⁸ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁷⁹ IT-Irányelv Bevezető indoklás 48. pont.

⁸⁰ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁸¹ IT-Irányelv Bevezető indoklás L. 55. pont.

⁸² Mestmalker–Schulze: Kommentar. L. 125. jegyzet.

⁸³ Davies Gillian: L. 98. jegyzet.

Az IT-Irányelv 6. cikk (4) bekezdés 3. mondata rögzíti továbbá, hogy a tagállamok a *természetes személy személyes használatát biztosító, szabad felhasználás biztosítására* is megfelelő intézkedéseket hozhatnak a kedvezményezettek számára, kivéve ha ezt a jogosult már lehetővé tette, figyelemmel arra, hogy a szabad felhasználások csak olyan egyedi esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérthetik az alkotás (vagy más jogtárgy) rendes felhasználását és nem sértik a jogosultak törvényes érdekeit. (L. IT-Irányelv 3. cikk 2. bek. b) pont)

A szabad felhasználás engedélyezése *természetes személyek személyes használatát biztosító többszörözése* esetén sem akadályozhatja meg a jogosultat a szabadon elkészíthető másolatok számának meghatározásában.⁸⁴ Ez teljes egészében összhangban van azzal, hogy a természetes személy személyes használatú másolása mint szabad felhasználás jelentős korlátokhoz kötött, különösen figyelembe kell venni az e körben rendelkezésre álló blokkoló, sokszorosítást gátló műszaki feltételeket és a méltányos ellenérték fizetését.⁸⁵

Jogi védelemben részesülnek a *hatékony technológiai intézkedések* kijátszása ellen alkalmazott intézkedések az IT-Irányelv (4) bek. 3. mondata értelmében

- amelyeket a jogosultak önkéntesen alkalmaznak,
- beleértve a megállapodások keretében alkalmazott intézkedéseket, valamint
- a tagállamok által hozott intézkedéseket.

Az IT-Irányelv (4) bek. 4. mondata alapján a szerződéses megállapodások keretében interaktív úton hozzáférhetővé tett alkotások és szolgáltatások védelme tekintetében értelem szerűen az államoknak nem kell megfelelő jogvédelmi intézkedéseket tenni. *Ezek védelme a privátszférában*, és a felek személyi autonómiájába beavatkozás lenne.

A *komputerszoftverek és adatbázisok* vonatkozásában is alkalmazzák az IT-Irányelvet. A megfelelő változásokat figyelembe kell venni a korábbi szabályozáshoz képest. Az elektronikus üzleti forgalomban az on demand szolgáltatók szerződésai elsőbbséget élveznek a szabad felhasználások kedvezményezettjeivel és a szabad felhasználással szemben.⁸⁶ Viszont amikor nem interaktív on-line szolgáltatásokról van szó, mint pl. a pay-per-view⁸⁷ és webcasting⁸⁸ érvényesül az állami védelem prioritása.^{89, 90}

Egyet lehet érteni a szakirodalomban fellelhető nézetekkel, miszerint a technikai intézkedések hatékonysága az államokon és az érdekelteken múlik. A jogosultak hatékony technológiai intézkedéseinek hatékonyabbnak kell lenniük, mint a jogsértők felkészültségének.⁹¹ A hatékony technológiai intézkedések átültetése vonatkozásában az államok részéről tényleges ellenállás vagy ellenvélemény-dömping nem merült fel. A németek pl. direkt módon átvették az IT-Irányelv 6. cikk rendelkezéseit.⁹² A szakemberek véleménye szerint a kérdés-komplexummal kapcsolatban nyilvánvaló, hogy a nemzeti jogalkalmazás fogja a későbbi pontosításokhoz szükséges indokokat megadni.⁹³

7. A jogvédelmi információkkal kapcsolatos kötelezettségek

Az IT-Irányelv 7. cikke rendelkezik arról, hogy az EU tagállamainak a technika, technológiai, műszaki intézkedéseken túlmenően *milyen jogi eszközöket* kell igénybe venniük a szerzői és szomszédos jogi jogsértések visszaszorítására.

⁸⁴ Az IT-Irányelv tervezetéhez fűzött indokolás. L. 122. jegyzet.

⁸⁵ L. az információs társadalom és a szerzői jog kapcsolatáról szóló IT-Irányelvet (71. jegyzet)

⁸⁶ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁸⁷ Payper-view: Fontos technikai művelet az interneten.

⁸⁸ Webcasting: Műsorszolgáltatás az interneten keresztül.

⁸⁹ Az IT-Irányelv Bevezető indokolása. 53. pont.

⁹⁰ Reinbothe, Jörg: L. 104. jegyzet.

⁹¹ Davies Gilian: L. 98. jegyzet.

⁹² A 2003-as német szerzői jogi tervezet. L. 108. jegyzet.

⁹³ Az IT-Irányelv 12. cikk értelmében az IT-Irányelv elsőként 2004. december 22-én, majd háromévenként revízióra szorul.

A hatékony jogvédelem, amely az adatbiztonságban reprezentálódik a nemzetközi versenyképesség fokmérője. Ebben a vonatkozásban világviszonylatban Finnország, Kanada, Svájc, Ausztria, Luxemburg és Hollandia állnak az első hat helyen 7,60–8,70 közötti indexértékekkel. Hazánk 5,33-as indexértékkel a 32. helyen áll. A sort Oroszország (3,70), Venezuela (3,58) és Indonézia (3,22) zárja.⁹⁴

A jogvédelmi információkkal kapcsolatos kötelezettségek címzettjei a különböző EU-tagállamok,⁹⁵ amelyeknek a megfelelő jogvédelmet biztosítaniuk kell.

Az IT-Irányelv 7. cikk (1) bekezdésében felsorolja azt, hogy a tagállamoknak a jogsértést elkövető személyek ellen mikor és hogyan kell fellépniük, e szerint:

- a) fel kell lépniük az elektronikus jogvédelmi információk eltávolítása és módosítása ellen,
- b) az IT-Irányelvben védett jogok vagy szerzői és szomszédos jogok, továbbá sui generis oltalommal védett adatbázisok vonatkozásában az elektronikus jogvédelmi információ engedély nélküli rosszhiszemű eltávolítása, illetve módosítása esetén
  - védett alkotások, illetve jogtárgyak terjesztése, terjesztési célú behozatala ellen,
  - továbbá azok közvetítése, nyilvánosságra hozatala, továbbá a közönség számára más módon elérhetővé tétele ellen.

A jogvédelemmel kapcsolatos egyre inkább fontos szerepet játszanak a védett alkotások értékesítése vonatkozásában. Az elektronikus kereskedelemben és a kalózkodás leküzdésében ezeknek az információknak különlegesen fontos szerepük van.⁹⁶

A 7. cikk (1) bekezdés utolsó mondata szerint a rosszhiszeműség az alábbiak szerint értelmezhető: az elkövető tudja, hogy a szerzői vagy szomszédos jogok, vagy az adatbázison fennálló sui generis jog megsértését valósítja meg, teszi lehetővé, segíti elő vagy leplezi le.

Az Irányelv értelmezést ad a jogvédelmi információk vonatkozásában. Ezek nem mások, mint a szerzői és szomszédos jogok és az adatbázisokon fennálló sui generis jog által védett alkotások és más jogtárgyak felhasználásának feltételeiről tájékoztató információk, továbbá az ilyen információt hordozó számokat és kódokat jelent.⁹⁷

A tagállamok szintén kötelesek jogvédelemről gondoskodni, amennyiben az ilyen információelemek a szerzői és szomszédos jogok, valamint az adatbázisokra vonatkozó sui generis jellegű jogok vagy más jogtárgyak másolatához csatolásával vagy azok nyilvánosságra hozatalával kapcsolatban jelennek meg és e vonatkozásban követik el a jogsértést.

Az IT-Irányelv reálisan számol azzal a lehetőséggel, hogy nem várható önkéntes jogkövetés, mivel fennáll annak a veszélye, hogy az alkotásokhoz csatoló jogvédelmi információkat törvényellenes tevékenységgel próbálják eltávolítani vagy módosítani, illetve az ilyen információktól illetéktelenül megfosztott alkotásokat, illetve más jogvédett tárgyakat más módon próbálják terjeszteni, közvetíteni, nyilvánosságra hozni, vagy a nagyközönség számára elérhetővé tenni.⁹⁸

A WIPO szerzői jogi szerződés, valamint a WIPO előadásokról és hangfelvételekről rendelkező szerződés rendelkezik a jogvédelmi információkkal kapcsolatos kötelezettségekről.

Az internet-szerződésekkel összevetve az jelenti a pluszt, hogy a rosszhiszeműség meghatározás nyert az IT-Irányelvben, vagyis a szellemi tulajdonra vonatkozó jogok megsértésének az elkövetőben tudatosulniuk kell lennie.⁹⁹

⁹⁴ IMD Word Competitionis Yearbook 2002. IMD, Real World, Raal Learning. Lausanne 2003. 625. o.

⁹⁵ IT-Irányelv 14. cikk (71. jegyzet).

⁹⁶ Davies, Gilien: L. 98. jegyzet.

⁹⁷ Az IT-Irányelv tervezetéhez fűzött indokolás. L. 131. jegyzet.

⁹⁸ IT-Irányelv Bevezető indokolás 57. pont.

⁹⁹ Reinbothe: L. 104. jegyzet.

A tagállamokat kötelezi megfelelő szankciók és jogorvoslati lehetőségek biztosítására. A szankcióknak hatékonyaknak, arányosaknak és elhárító jellegűeknek kell lenniük.

A tagállamok kötelesek intézkedni avégett, hogy a jogsérelmet elszenvedők *kártérítési eljárást* indíthassanak, ideértve a jogsértéstől *eltiltás* követelését és a *jogsértő tárgyak, eszközök, termékek vagy alkotások lefoglalását is*. A tagállamok biztosítják az IT-Irányelv alapján, hogy a jogosultak bírósági *eltiltó végzést* indítványozhassanak olyan *közvetítőkkal szemben*, akiknek a szolgáltatásait harmadik fél szerzői vagy szomszédos jogok megsértése céljából veszi igénybe.¹⁰⁰

Az IT-Irányelv nem forgatja fel az EU jogrendszerét. A szerzői joghoz többé-kevésbé közel álló jogterületek szabályai nem változnak. Rendelkezései nem sértik az egyes szabaddalmi jogokra vonatkozó előírásokat, tervekre, használati mintákra, félvezető termékek leírására, betűtípusokra feltételes hozzáférésre, műsorközvetítő szolgáltatásokhoz és kábelrendszereihez való hozzáférésre, nemzeti kincsek védelmére, törvényes letét előírásokra vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket.

Az IT-Irányelv előírásai nem érintik továbbá a korlátozó jellegű gyakorlatokkal és a tisztességtelen versennyel kapcsolatos törvényekre, az üzleti titokra, a biztonságra, a titkosságra, az adatvédelemre és a személyes adatok védelmére, a nyilvános okiratok elérésére, valamint a szerződések jogaira vonatkozó szabályozást.¹⁰¹

V. Az IT-Irányelv értékelése

Az IT-Irányelv rendkívül fontos lépést jelent az európai szerzői jog harmonizálása során. Nem jelent ugyan olyan közvetlen beavatkozást, mint a szerzői és szomszédos jogok oltalmi idejének harmonizálása.^{102, 103}

Az IT-Irányelvet mégis különleges fontosságú dokumentumnak kell tekinteni, *mert jelentős lépést jelent a szerzői jogok harmonizációja vonatkozásában*. A szabad felhasználás körét teljes körben meghatározza, amikor kimerítő jelleggel, az egész EU-ra kiterjedően rögzíti a szerzői és szomszédos jogok jogosultjainak kizárólagos jogai alóli korlátozásokat és kivételeket, vagyis az ideiglenes többszörözést, a reprográfiai kivételeket és a további 15 esetet.¹⁰⁴

Jelentősnek kell tekinteni a *felhasználás egyes fajtáira* vonatkozó jogharmonizációt, így a többszörözés, nyilvánosságra hozatal, terjesztés jogi ismerveinek közelítését.

Ami az IT-Irányelv szabályainak átültetését illeti, elsőként *Görögország*^{105, 106} teljesítette azt. A korai végrehajtók között Dániát lehet megemlíteni. A németeknek¹⁰⁷ máris kész volt 2003 nyarán az idevonatkozó törvénytervezetük,¹⁰⁸ azonban annak 53. §-a, nevezetesen a magánszemélyek által magáncélra történő másolás mint szabad felhasználás nem nyert véglegesítést a német szerzői jogi novella kialakításakor.

¹⁰⁰ Az IT-Irányelv IV. fejezet szankciók és jogorvoslatok c. 8. cikke.

¹⁰¹ Az IT-Irányelv IV. fejezet 9. cikke.

¹⁰² Dilenz, Walter: Internationales Urheberrecht im Zeitalter der EU. Juristische Blätter 1995/17.

¹⁰³ A kérdéses irányelv a szerzői jogok oltalmának idejét 70, a szomszédos jogok oltalmának idejét 50 évben határozta meg, lényegesen hosszabb időtartamban, mint amelyet a BUE előír.

¹⁰⁴ IT-Irányelv 5. cikk.

¹⁰⁵ Aktuelle Informationen. GRUR International 2003/2.

¹⁰⁶ Görögország már 2002. október 10-én eleget tett végrehajtási kötelezettségének. A törvény száma 3057/2002.

¹⁰⁷ A német Bundesrat 2003. augusztus 1-je után adta ki a törvényt.

¹⁰⁸ A német szerzői jogi novella. 2003. L. 108. jegyzet.

Természetesen kritikai vélemények is elhangzottak az IT-Irányelvvvel kapcsolatban, pl.

- az nem szabályozza az internet-szolgáltatók felelősségét,¹⁰⁹
- nem határozza meg a szerzői oltalom alatt álló alkotás fogalmát,
- nem állapítja meg mindenre kiterjedő igénnyel a szerzők személyéhez fűződő és vagyoni jogait, terjedelmét és azt, hogy az interaktív jellegű hozzáférhetővé tételt a nyilvánosságra hozatal egyik fajtájaként határozta meg és deklarálta.¹¹⁰ Egyértelműen kiterjeszti a szerzők jogait az interaktív felhasználási módokra is.

Az IT-Irányelv meghozatala *jelentős lépést jelent az egységes európai szerzői jog létrehozatala felé*, amelynek a fő szabályozási területeit jelentős jogtudósok körvonalazták.

A szakemberek az információs társadalomhoz vezető úton a szerzői jog területén lényegesen több megvalósítandó változást tartanak célszerűnek, mint az IT-Irányelv által előírtak. Szükség van számos szakember szerint a szerzői jog átgondolására:

- a mű fogalma
  - a szerzőség és a közös jogkezelés kapcsolatának meghatározása,
  - a szerző személyhez fűződő jogai,
  - a szerző vagyoni jellegű jogai,
  - a szerzői jog korlátai,
  - a szerzői jogi szerződések,
  - a szomszédos jogok¹¹¹
- vonatkozásában.

¹⁰⁹ Ficsor Mihály: Az internet jogi kérdései. PPKE-JÁK jegyzet. 1999. 30. o.

¹¹⁰ Schricker, Gerhard, Bastian: Eva-Marina Urheberrechtes, Nomos Kiadó Baden-Baden 1996. 277. o.

¹¹¹ Schricker 277–287. Urheberrecht auf dem Weg zur Informationsgesellschaft. Nomos Kiadó Baden-Baden 1996.